

Jurgis Lebedys
Vilnius

JURGIO ZABLOCKIO KILMĖ

(Iš akademiko K. Jablonskio palikimo)

Pirmųjų lietuvių rašytojų kilmės išaiškinimas reikšmingas ne vienu atžvilgiu. Ypač jis svarbus ir net būtinas, norint nušviesti pačią literatūrinės kalbos formavimosi pradžią, pirmąjį jos etapą. Tik žinant visų lietuvių raštijos pradininkų kilimo vietą bei tarmę, galima tiksliau apibūdinti pirmųjų knygų tarminių elementų derinį, nenuoseklumus bei svyravimus, redaktoriaus-leidėjo siekimus bei tendencijas, jo atliktą darbą.

Jurgis Zablockis, A. Kulviečio ir M. Mažvydo draugas ir bendradarbis, kurio viena giesmė išspausdinta pirmojoje lietuviškoje knygoje, įdomus ne tik kaip raštijos pradininkas. Būdamas mokytojas iš profesijos, dirbęs pirmojoje aukštesnio tipo mokykloje Vilniuje, daug asmenų ruošęs universitetinėms studijoms ir juos globojęs aukštosiose užsienio mokyklose, jis iš dalies suvaidino tarpininko vaidmenį tarp Prūsijoje gyvenusių lietuvių rašytojų ir Lietuvos Didžiosios kunigaikštystės. Kaip M. Giedraičio mokytojas ir globėjas, J. Zablockis supažindino jį su pirmosiomis lietuviškomis knygomis ir tuo būdu bent netiesiogiai paskatino rūpintis jų leidimu Lietuvoje.

J. Zablockio gyvenimas nuo 1539 m. palyginti žinomas iš T. Votškės (Wotschke) ir kitų paskelbtos archyvinės medžiagos. Bet apie jo kilmę ligi pastarųjų metų nieko tikra nežinota.

V. Biržiška paskutiniuose savo darbuose buvo linkęs J. Zablockį kildinti (ypač atsižvelgdamas į jo draugystę su A. Kulviečiu, kurią suponavo buvus nuo mažens) iš Užbalių kaimo, 12 kilometrų nuo Jonavos. Bet tas kildinimas neturėjo tvirtesnio pagrindo. Tik 1960 m. balandžio mėnesį buvo išaiškinta šio rašytojo kilmė. Akademikas K. Jablonskis surado Lietuvos TSR Mokslų akademijos Centrinės bibliotekos rankraščių skyriuje J. Zablockio dovanojamąjį raštą brolėnams (su jo paties autografu), kuris ir padėjo išaiškinti ne tik jo kilimo vietą, bet ir giminę. Tuo raštu remdamasis, akademikas ieškojo kitų dokumentų. Porą jų, nors mažesnės vertės, surado dar Lietuvos metrikeje ir, jau sirgdamas, juos iššifravo ir nurašė iš mikrofilmų. Paaiškėjo, kad keletas jau seniai paskelbtų dokumentų taip pat susiję su J. Zablockiu ir drauge su naujai surastaisiais padeda ne vieną dalyką nušviesti. Ankstyva mirtis neleido akad. K. Jablonskiui apie šį savo atradimą nei parašyti, nei rastųjų dokumentų paskelbti.

Georgius Luce Zabloc
nie, manu sua

Remiantis naujai surastaisiais ir seniau paskelbtaisiais dokumentais, taip pat kai kuriais akademiko nurodymais, čia ir bandoma platėliau nušviesti J. Zablockio kilmę, gimimo vietą ir kitus su juo susijusius klausimus, nepretenduojant į išsamumą. Drauge skelbiami ir svarbiausieji dokumentai.

Lig šiol seniausia Jurgi Zablockį tiesiog liečianti žinia yra įrašas Krokuvos universiteto matrikulų knygoje 1528 m. rugpiučio 3 dieną: *Georgius Luce de Zablocz dioc. Vylnensis 4 gr. s.*¹ Iš jo aišku tik tiek, kad būsimasis mokytojas ir rašytojas – Jurgis, Luko (Lukošiaus) sūnus, kilęs iš vietovės, vadinamos *Zablocz* (Vilniaus vyskupijoje), sumokėjo 4 grašius imatrikuliacijos mokesčio. Tada jis, kaip ir daugumas kitų studentų, pavardės dar neturėjo ir nevarėjo, o buvo vadinamas tik vardu ir tėvardžiu.

Įrašai kituose universitetuose ir kitokia archyvinė medžiaga rodo, kad po kurio laiko jis, sekdamas kolegų pavyzdžiu, iš kilimo vietos pasidarė pavardę. Vitenbergo universitete 1540 m. lapkričio 23 jis imatrikuliotas taip: *Georgius Sablocius Lituanus nobilis*². Hercogo Albrechto rekomendaciniuose raštuose jis vadinamas *Georgius Lithuanus Zablocius* (1542)³, *Sablocius* (1545)⁴, Karaliaučiaus universiteto matrikuloje – *Zablocius* (1546)⁵. Tiubingeno universitete irgi – *Zablo-*

¹ Chmiel A., *Album studiosorum universitatis Cracoviensis*, II, Cracoviae, 1892, p. 242.

² Wotschke T., *Abraham Culvensis. Urkunden zur Reformationsgeschichte Lithauens*, – „*Altpreussische Monatsschrift*“, XLII, 1905, S. 157.

³ Ten pat, p. 171.

⁴ Ten pat, p. 182.

⁵ Erler G., *Die Matrikel der Albertus-Universität zu Königsberg i. Pr.*, I, Leipzig, 1910, S. 6.

rius (1560)⁶. Taigi palyginti vienodai, bent tarimo atžvilgiu. Tik E. Valavičiaus rekomendaciniame rašte Viurtembergo hercogui Kristupui matome skirtingą pavardės formą – *Zaboloczki* (1560)⁷.

Matyt, lotynizuota vardo ir pavardės forma buvo visuotinai vartojama ir įsigalėjusi, prie jos buvo pripratę ir draugai. Tai rodytų ir M. Mažvydo giesmyno antroji dalis (1570), kurioje prie vienos giesmės pažymėta: *ifchguldita nūg Miftra Georgiufa Zablociufa*⁸, o prie kitos – *Litania Nauiey fuguldita nūg M. Georgiufa Zablouiufa*⁹.

Taigi kilmės vietos nurodymas Krokuvos universiteto matrikulose ir pavardė neabejotinai rodo, kad J. Zablockio tėviškė buvo *Zablocz* ar *Zabolocz*. Tačiau tokio ar panašaus pavadinimo vietovių daug žinoma rytinėje Lietuvos dalyje, Baltarusijoje ir Lenkijoje¹⁰. Tik žinios apie gimines ir jų nuosavybę padeda išaiškinti rašytojo kilmės vietą.

Kaip iš skelbiamo J. Zablockio dovanojamojo rašto (1555) ir 1507 m. Žygimanto Senojo sprendimo¹¹ matyti, rašytojo senelis buvo Norkus Trečiatis (Тречевич), kuris turėjo Zobalatyje (Заболог'е), Vosyliškių valsčiuje (dabar Baltarusijos TSR), ūkį ar dvarelį.

J. Zablockio senelės vardas ir tėvavardis nėra žinomuose dokumentuose įsakmiai nurodytas. Iš 1507 m. Žygimanto Senojo sprendimo aišku, kad jį buvo labai artima giminė Vaitiekas Norbutaičio (Norbutavičiaus) žmonai – Jokūbo Čizaičio dukteriai. Jokūbas Čizaitis turėjo dvi seseris – Sviatochną ir Mariną¹². Marina Čizaitė buvo ištekėjusi už Andriaus Nekroševičiaus ir vėliau įsūnijo savo dukterėčios sūnų Vaitiekų Vaitiekaitį Norbutaitį¹³. Sviatochna Čizaitė greičiausiai ir bus J. Zablockio senelė. Ji paveldėjo iš savo tėvo, taip pat ir brolio dalį dvarelį Zobalatyje.

Dėl brolio palikimo Sviatochna ir Marina Čizaitės 1496 m. turėjo bylą su minėtuoju Vaitiekumi Norbutaičiu, didžiojo Lietuvos kunigaikščio Aleksandro dvarioniu, kaltinusi jį, kam pasisavinusios jo žmonos tėvoniją – Zobalatį. Jos pateikė savo mirusio brolio Jokūbo Čizaičio, Vaitiekas Norbutaičio uošvio, raštą, kuriuo šis joms buvo užrašęs trečdalį dvarelį Zobalatyje. Vaitiekui Norbutaičiui tvirtinant, kad toji trečioji dalis esanti didesnė už abi likusias, Aleksandro sprendimu visas Jokūbo Čizaičio palikimas turėjo būti iš naujo padalytas į tris lygias dalis: vieną turėjo paimti Sviatochna su Marina iki savo gyvos galvos, o dvi likusias – Vaitiekus Norbutaitis¹⁴. Ši byla, matyt, nė kiek nepakenkė geriems giminių santykiams.

⁶ Wotschke T., Abraham Culvensis... S. 213.

⁷ Ten pat, p. 211.

⁸ Mažvydas. Seniausieji lietuvių kalbos paminklai iki 1570 metams, Kaunas, 1922, p. 263.

⁹ Ten pat, p. 567.

¹⁰ Słownik geograficzny królestwa polskiego... XIV. Warszawa, 1895, str. 184–188 (Zabloc, Zablocie), 189–190 (Zabloto, Zabloty), 193–195 (Zabolocie, Zabolotce, Zabolotja, Zabolotje).

¹¹ Литовская Метрика, I, Петербургъ, 1903, стр. 528–530.

¹² Акты Литовской Метрики, Собраны Ф. И. Леонтовичемъ, — I, вып. I (1413–1498), Варшава, 1896, стр. 112 (№ 287).

¹³ Центральный Государственный архив древних актов (Москва), Ф. 389, кн. 12, л. 266а–267а (sep. 162а–163а), №. 348 (К. Jablonskio nuogašas).

¹⁴ Акты Литовской Метрики... стр. 112 (№ 287).

Rašytojo senelis Norkus Trečiaitis turėjo tris sūnus – Lukošių, Mockų ir Andrių Norkaičius – ir dukterį Sviatochną Norkaitę. Senelis XVI a. pradžioje (prieš 1506 m.) jau buvo miręs. Senelė su sūnumis ir Vaitiekumi Norbutaičiu Aleksandro valdymo pabaigoje bylinėjosi su kunigaikščiu Vosyliumi Lvovičiu Glinskiu, buvusiu Vosyliškių vietininku (1501–1503), dėl Zobalačio girios ir ežero. Bylą pakartotinai sprendė Žygimantas Senasis 1507 m. sausio 6 dieną. Senelė tada jau buvo mirusi. Ieškovais buvo Vaitiekus Norbutaitis, Žygimanto Senojo maršalka ir Josvainių vietininkas, ir Norkaičiai – Lukošius, Mockus ir Andrius. Jie skundėsi, kad V. L. Glinskis smurtu atėmė jų iš tėvų ir senelių paveldėtą girią, medžioklės vietas tarp Pelesos ir Zobalačio ir ežerą. Jie tvirtino ir, kaip matyti iš sprendimo, įrodė, kad jų protėviai dar Vytauto laikais savo žemę Zobalatyje pasidalijo į tris dalis, o girią, medžioklės vietas ir ežerą paliko bendram naudojimuisi. Žygimantas Senasis atmetė V. L. Glinskio pretenzijas ir liepė ieškovams girią ir medžioklės vietas pasidalyti į tris dalis taip, kaip žemė buvo padalyta, o ežerą naudoti bendrai¹⁵.

1540 m. ponų taryba vėl sprendė bylą dėl Zobalačio girios padalijimo tarp Lukošiaus, Andriaus bei Sviatochnos Norkaičių, Vosyliškių pavieto bajorų, iš vienos pusės, ir Šimkaus Mackevičiaus, Vilniaus tįjūno ir horodničiaus, Užpalių, Penionių ir Rodunios laikytojo, bei Mikalojaus Vaitiekaičio Norbuto, Krevo ir Mozyriaus laikytojo, iš kitos pusės. Š. Mackevičius ir M. V. Norbutas skundėsi, kad Lukošius Norkaitis su savo broliu ir seseria jų visų (tiek ieškovų, tiek atsakovų) bendrą girią ir medžioklės vietas naikina, sau iš to daugiau naudos turėdami, o pasidalyti tos girios nenorį. Lukošius ir Andrius Norkaičiai, neatsisakydami dalytis, priminė, kad nenorėtų atsisakyti savo ten įdirbtos žemės (пропобки). Ponų tarybos sprendimu jie turėjo girią ir medžioklės vietas pasidalyti po keturių savaičių¹⁶.

Be nuosavybės Zobalačio apylinkėje, Jurgio Zablockio senelis turėjo dar dvarėlį ir Klevyčioje (Клевница), Ašmenos valsčiuje. Iš skelbiamo J. Zablockio dovanojamojo rašto ir 1528 m. kariuomenės surašymo atrodo, kad Mockaus ir Andriaus Norkaičių pagrindinė nuosavybė, atitekusi jiems po tėvo Norkaus Trečiaičio mirties, ir buvo Klevyčioje, o Lukošiaus Norkaičio – Zobalatyje.

Andrius ir Mockus Norkaičiai, matyt, mirė bevaikiai. Lukošius Norkaitis turėjo tris sūnus: Jurgį (mokytoją ir rašytoją), Joną ir Mikalojų Lukošaičius. Jonas Lukošaitis turėjo du sūnus – Stanislovą ir Jurgį Jonaičius, o Mikalojus Lukošaitis – Joną Mikalojaitį.

Skelbiamame rašte pasakyta, kad Andrius Norkaitis užrašė Jurgiui Lukošaičiui – Zablockiui savo nuosavybės Klevyčioje trečdalį amžinai, o du kitus trečdalius už 100 kapų grašių¹⁷. Jis taip pat užrašė J. Zablockiui iš savo brolio Mockaus Norkaičio paveldėtąją Klevyčios dalį (pusę Mockaus Norkaičio palikimo, o antroji pusė atiteko Lukošiui Norkaičiui ar jo vaikams). Kadangi Lukošius Norkaitis, kaip mi-

¹⁵ Литовская Метрика, I, Петербургъ, 1903, стр. 528—530.

¹⁶ Центральный Государственный архив древних актов (Москва), Ф. 389, кн. 229 (II А/10), л. 32/а (sen. 33/а) (К. Jablonskio nuorašas).

¹⁷ Tai reiškia, kad giminės, sumokėję J. Zablockiui 100 kapų grašių, galėjo iš jo tuos du trečdalius paimti.

nėta, turėjo tris sūnus, tai J. Zablockiui atiteko dar vienas trečdalis ir antrosios Mockaus Norkaičio palikimo dalies Klevyčioje.

Apie J. Zablockio tėvo ir dėdžių turto dydį galima spręsti iš 1528 m. Lietuvos kariuomenės surašymo. Ašmenos dvaro bajorų sąrašė tarp kitų pažymėti abu J. Zablockio dėdės – Mockus Norkaitis (Мацко Нарковичъ) ir Andrius Norkaitis (Андрей Нарковичъ). Abu jie turėjo ne tik patys stoti kariuomenėn, bet pristatyti dar po raitelį¹⁸. J. Zablockio tėvas tame sąrašė nefigūruoja. Matyt, jis Klevyčioje nuosavybės neturėjo arba, jei ir turėjo, tai labai maža. Bet jį randame Vosityškių bajorų sąrašė (į kurį įtraukti Zobalačio bajorai). Prie Lukošiaus Norkaičio (Лукашъ Наръковичъ) ten pažymėta, kad turi pristatyti arklį, t. y. gerai ginkluotą raitelį¹⁹. Tai rodo, kad dėdės buvo žymiai turtingesni už rašytojo tėvą. Pagal nuostatus iš kiekvienų 8 valstiečių tarnybų reikėjo į kariuomenę pristatyti gerai ginkluotą ir tinkamai aprengtą raitelį²⁰. Vadinasi, dėdės turėjo daugiau kaip po 8 valstiečius (gal po 16), o tėvas gal ir 8 neturėjo. Apie dėdės Andriaus turimą galima spręsti ir iš užrašo J. Zablockiui. Jeigu du trečdalius savo dvarelį (su žmonėmis) užrašė jam už 100 kapų grašių, tai visa jo palikimo vertė buvo apie 150 kapų grašių, gal net kiek daugiau.

Šia proga pažiūrėtina, kuriam bajorijos sluoksniui priklausė rašytojo giminė, ar ji ryškiau išsiskyrė iš pilkosios bajorijos masės. Tą klausimą nušviesti padeda Vosityškių ir Ašmenos kariuomenės surašymo duomenys 1528 m.

Kariuomenės sąrašė iš Vosityškių figūruoja iš viso 100 bajorų. Iš jų 46 turi pristatyti vieną arklį (= raitelį), 22 – du arklius, 16 – nuo 3 iki 6 arklių, 3 – nuo 7 iki 13 arklių, o 13, kadangi visai neturėjo valdinių, turėjo stoti kariuomenėn vien patys²¹. Tad J. Zablockio tėvas neišsiskyrė iš kitų, buvo visai smulkus bajoras, kaip ir dauguma.

Ašmenos dvaro sąrašė sužymėti 265 bajorai. Iš jų 165 turėjo pristatyti po vieną arklį, 34 – po 2 arklius, 10 – nuo 3 iki 5 arklių, 5 – nuo 6 iki 18 arklių, o 51 visai neturėjo valdinių ir turėjo stoti kariuomenėn vien patys²². Taigi J. Zablockio dėdės (turėdami pristatyti po 2 arklius) buvo turtingesni už daugumą, bet jiems dar buvo toli iki turtingiausių apylinkės ir valsčiaus bajorų.

Lig šiol nenustatyta J. Zablockio gimimo data. Jokių tikslesnių žinių ir duomenų apie tai nesurasta. V. Biržiška, remdamasis tuo, kad J. Zablockis 1528 m. stojo Krokuvos universitetan, spėjo, jog jis tada turėjo ne daugiau kaip 20 ir ne mažiau kaip 15 metų ir bus gimęs apie 1510 m. Surastieji dokumentai šiai prielaidai neprieštarauja, bet jos stipriai ir neparemia. Atrodo beveik tikra, kad J. Zablockis buvo jauniausias šeimoje. Tokia mintis peršasi, turint prieš akis mirties datas: Jonas ir Mikalojus Lukošaičiai mirė prieš 1555 m., o J. Zablockis, kaip iš visko sprendžiama, 1563 m. Deja, nežinoma, nei kada Lukošius Norkaitis vedė, nei ką vedė. 1507 m. jis tikrai jau buvo pilnametis, nes dalyvavo teisme. Bet greičiausiai jis buvo pilnametis jau anksčiau, Aleksandro valdymo laiku, pirmą kartą bylinėjantis su V. L. Glinskiu. Tad rašytojas galėjo gimti ir 1510 m., ir kiek ankstėliau ar vėlėliau.

¹⁸ Литовская Метрика... Переписи войска Литовскаго (Русск. Ист. Библ., — XXXIII), Петроградъ, 1915, стр. 23.

¹⁹ Ten pat, p. 87.

²⁰ Ten pat, p. 7.

²¹ Ten pat, p. 86–87.

²² Ten pat, p. 21–27.

Neturtingam palyginti tėvui turėjo būti sunku leisti sūnų į mokslus, į Krokuvos universitetą, ypač kad augino ir daugiau vaikų. Prisimenant, kad dėdė Andrius Norkaitis užrašė J. Zablockiui savo palikimą, bent didžiąją jo dalį, aiškiai išskirdamas jį iš kitų tokio pat artumo giminių, reiktų prileisti, jog dėdės ryšiai su rašytoju buvo labai artimi. Matyt, Andrius Norkaitis šį savo brolėną labai mylėjo ir vertino. Tie artimi ryšiai negalėjo užsimegzti dėdės senatvėje, nes J. Zablockis, kaip žinoma, tada tėviškėje negyveno, o dirbo kaip mokytojas įvairiose vietose ir nemaža laiko praleido užsienyje. Ar nebus tik dėdė pamėgęs J. Zablockio dar vaiko ir padėjęs jam išsiti mokslus? Iš kitos pusės, surasti kelius į mokslą ir mokyklas, tur būt, padėjo artima giminystė su Norbutaičiais, susijusiais su didžiojo Lietuvos kunigaikščio dvaru.

Rašytojas, kaip minėta, pirmasis iš visos giminės pradėjo vartoti pavardę. Matyt, vėliau kiti giminės bus juo pasekę. 1567 m. kariuomenės surašyme iš Ašmenos pavieto minimas Jurgis Zablockis (Юрън Заболоцкий), pristatęs vieną arklį (= raitelį) iš savo valdų – Klenicos (Klevyčios?) ir Zobalačio²³, greičiausiai yra rašytojo brolio Jono sūnus. Čia negali būti pats rašytojas, nes jis prieš keletą metų buvo miręs. Galimas daiktas, kad 1598 m. vieno Klevyčios dvarelio pardavimo raštinventoriuje minimas kaip liudininkas Motiejus Zablockis (Матысь Заблоцкий) iš Ašmenos pavieto²⁴ irgi yra rašytojo giminaitis, vieno ar kito brolio vaikaitis.

Iškeltinas dar vienas neaiškus dalykas. Keliuose XVI a. antrosios pusės dokumentuose minimi, atrodo, lyg ir J. Zablockio giminės, gal net jis pats, bet pridedant dar kitą pavardę ar pravardę. Pavyzdžiui, 1568 m. išrašė iš Ašmenos žemės teismo knygu Ona Jurgaitė, ištekėjusi už Vaclovo Kresickio, pirmojo savo vyro Jono Mikalojaičio paveldėjimo keliu (mirus Mockui ir Andriui Norkaičiams) gautą Klevyčios dalelę ir jai užrašytą už 80 kapų lietuviškų grašių parduoda už tokią pat sumą savo dieveriu Jurgiui Jonaičiui Bulhakui (Бул'раку)²⁵. Galima tad pagalvoti, kad J. Zablockio brolėnas Jurgis buvo vadinamas Bulhaku.

Dar komplikuočiau viskas atrodo iš dviejų – 1586 ir 1588 m. analogiškų pardavimo dokumentų (išrašų iš Ašmenos pavieto žemės teismo knygu). Juose sakoma, kad velionis Jurgis Lukošaitis Zablockis Bulhakas savo iš tėvo paveldėtą ir iš Andriaus Norkaičio (vadinamo Курочки) įgytą dvarelį Klevyčią dovanojo giminėms: 1) Sofijai Jonaitėi Ščukaitei Bulhakaitei ir jos vyrui Vosyliui Motiejaičiui Koščiui, 2) Liucijai Jonaitėi Ščukaitei Bulhakaitei ir 3) Jurgiui Jonaičiui Ščukai Bulhaku²⁶. Jeigu tai kita giminė, nieko bendra neturinti su J. Zablockio gimine, tai kaip išaiškinti vardų sutapimą net per tris generacijas? O jeigu ta pati, tai kodėl J. Zablockis pats nesivadino Bulhaku? Gal reiktų prileisti, kad rašytojo tėvas buvo pravardžiuojamas Bulhaku (= triukšmadariu) ir ta pravardė atiteko vaikams? Paliekant šį klausimą spręsti būsimeiems J. Zablockio biografams, dar pravartu pažiūrėti, kokia buvo rašytojo tėviškės aplinka etnografiniu-tautiniu atžvilgiu.

Šiuo metu J. Zablockio giminė Zobalatis yra Baltarusijos TSR teritorijoje, visai netoli, apie 6 kilometrus nuo Lietuvos TSR sienos ir nuo lietuviškų apylinkių.

²³ Ten pat, p. 590.

²⁴ Акты издаваемые Виленскою Археографическою Коммиссією, — XIV, Вильна, 1887, стр. 622.

²⁵ Lietuvos TSR Mokslų akademijos Centrinės bibliotekos Rankraščių skyrius (toliau žymimas MA CB) B₁ 72, 1. 71–72.

²⁶ MA CB B₁ 77, 1. 149–150; B₁ 78, 1. 43–44.

Sakysim, nuo vien lietuvių gyvenamų Dubičių iki Zobalačio yra arti 12 kilometrų. Ir Baltarusijos TSR teritorijoje į šiaurę ir į šiaurės rytus nuo Zobalačio senimas ne tik moka, bet ir gražiausiai kalba lietuviškai (pavyzdžiui, Pelesa, Kargaudai). Tad XVI a. pradžioje ir viduryje Zobalačio apylinkėse lietuvių kalba, reikia manyti, dar buvo dominuojanti (bent plačiai vartojama) kalba. Tai patvirtina ir J. Safarevičiaus vietovardžių su piesaga *-išk-* paplitimo slavų lietuvių pasieniais tyrinėjimas, jo nustatyta gausesnio tų vietovardžių paplitimo riba²⁷, einanti į rytus nuo J. Zablockio tėviškės, apimanti dar ir Vosyliškes (maždaug už 20 kilometrų į pietus nuo Zobalačio). Antra vertus, Vosyliškių bažnyčios 1623 m. inventorius rodo, kad jos valdiniai, bent jų dalis buvo nelietuviai²⁸. Taigi J. Zablockio tėviškės tolesnė (o gal ir artimose?) apylinkėse, matyti, jau XVI a. būta vietų, kur mišriai gyveno lietuviai ir baltarusiai, bent buvo prasiskverbusi baltarusių kalba. Pats Zobalatis XVI a. pirmojoje pusėje, ypač J. Zablockio vaikystės laiku, dar nebuvo stambesnė vietovė. Tik 1536 m. Žygimantas Senasis jame leido ir nustatė turgus. Pirmoji bažnyčia Zobalatyje buvo pastatyta tik 1601 m.²⁹

Maždaug tas pat pasakytina etnografiniu-tautiniu atžvilgiu ir apie antrąją rašytojo giminės gyvenamą vietovę – Klevyčią, esančią ant Klevos upės prie pat dabartinės Lietuvos TSR sienos, bet jau Baltarusijos TSR teritorijoje, maždaug už 13 kilometrų į šiaurės rytus nuo Dieveniškų. Kad XVI a. Klevyčioje gyveno lietuviai, nors, tur būt, irgi mišriai su baltarusiais, rodo minėtasis vieno jos dvarelis inventorius, kuriame valdinių tarpe matome tokių lietuviškų vardų, pavardžių ir tėvavardžių formų, kaip *Кеужиниць, Янелиць, Янелевичъ, Томель, гreta Гришко Савиць* ir kt.³⁰

Dar paliestinas klausimas, ar J. Zablockio tėviškė turėjo lietuvišką vardą ir ar jis pats lietuviškai galėjo būti kitaip vadinamas. Istoriniuose šaltiniuose žinių apie tai nerasta. Kadaisė J. Gerulis rašė: „Jeigu Zablockis gimęs lietuvis buvo, gal būti „*Ūžpurvis*“ arba *Ūžbalis* į poniškesnį „Zablocki“ persikrikštijo“³¹. Šis spėjimas, žinoma, neparemtas konkrečiais istoriniais duomenimis. Pažymėtina dar, kad ir K. Jablonskis buvo linkęs J. Zablockį vadinti Užubališkiu³².

1960 m. pavasarį akademikas J. Balčikonis su šių eilučių autoriumi buvo nuvykę susipažinti su J. Zablockio tėviškės apylinkėmis. Teiraujantis Dubičiuose, Kargauduose ir kitose vietose, kaip lietuviškai vadinama rašytojo gimtinė, kai kurie senyvi vietiniai gyventojai tvirtino, jog esąs gyvas iš senų laikų pavadinimas *Ūžbalis* (*Žūbalis*). Bet kitų teigimu, Užbaliu pradėta vadinti, „kai užėjo Lietuva“, taigi po 1939 m.³³ Šiaipjau J. Zablockio tėviškė paprastai vadinama – *Zobalacis, Zuo-balacis* (= Zobalatis). Jeigu tad *Užbalis* tik po 1939 m. plačiau paplito, tai dar ne-

²⁷ Safarewicz J., *Rozmieszczenie nazw na -iszki na pograniczu slowiańsko-litewskim (z mapką)*, – „Sprawozdania Polskiej Akademii Umiejętności“, – XLVIII, 1947, Nr. 2, str. 45.

²⁸ Vilniaus Valstybinio V. Kapsuko vardo universiteto Mokslinės bibliotekos Rankraščių skyrius (toliau žymimas VVU) B 53 Nr. 230.

²⁹ VVU B 53 Nr. 439, 1337.

³⁰ Акты издаваемые Виленскою Археологическою Комиссией. . . – XIV, стр. 621.

³¹ Mažvydas. Seniausieji lietuvių kalbos paminklai iki 1570 metams, Kaunas, 1922, p. XXX.

³² Jablonskis K., Duomenys M. Mažvydo biografijai, – „Literatūra ir kalba“, I, 1956, p. 400–401.

³³ Pažymėtina, kad 1906 m. leidinyje „Apie lenkų kalbą Lietuvos bažnyčiose“ (Kaunas, 1906, p. 49, 55, 56) ši vietovė irgi vadinama *Užbaliu*.

reiškia, kad ši vietovė ir žiloje senovėje neturėjo savo lietuviško vardo. Būdinga, kad ir dabar tose vietose, kur tautiniu atžvilgiu gyventojų sudėtis yra mišri (vienas kaimas lietuviškas, o greta jo kitas nelietuviškas), ta pati vietovė dažnai dvejai pavadinama, pavyzdžiui *Paužolė* ir *Poddėbie* (netoli Dubičių).

Remiantis tuo, kad pats rašytojas savo pavardę pasidarė iš vietovės pavadinimo lenkiškos formos (*Zabłoć*) ir, ją lotynizavęs, vadinosi *Zablotius* arba *Zablocius*, taip buvo vadinamas savo draugų lietuvių ir tokia pavardės forma yra prie jo lietuviškų raštų, — tur būt, derėtų jos ir laikytis. Antra vertus, jau seniai istoriografijoje įsigalėjo tradicija rašytoją vadinti ne *Zablocijumi*, bet *Zablockiu*. Šią tradiciją sunku būtų pakeisti, o ir pakeitus maža kas tebutų laimėta.

DOKUMENTAI

Skelbiami du akad. K. Jablonskio surasti ir nurašyti dokumentai su jo pridėtu pirmojo turinio apibūdinimu (antrojo dokumento turinio jis nepridėjo), nieko nekeičiant. Antrasis dokumentas dar palygintas su originalu.

1

1540 m. lapkričio mėn. 19 d. Ponų tarybos sprendimas dėl Užubalių girios padalinimo tarp Šimkaus Mackevičiaus ir Mikalojaus Norbuto su Vosyliškio pavieto bajorų Luku Narkavičiumi ir jo seserimi ir broliu

Панъ Шым'ко Мац'кевич, тивун виленс'кий, з Лукашомъ Нарковичомъ. В пятницу, ноября 19 день.

Жаловали тивунъ и городничый виленьский, дер'жавца ушпольский, пенянский и радуньский панъ Шымко Мац'кевич а дер'жавца крив'ский а на тотъ час и мозыр'ский панъ Миколай Войтеховичъ Нар'буоть на боярына повегу Василичского Лукаша Нар'ковича и сестру его Святох'ну: которую дей пушу и ловы себраныи маемъ вси сумест'но в ѡйменьи нашомъ в Заболотьи, они пушу тую, пожит'ки там себе большим чынячы нижли мы, пустошаты а поделити з нами ее не хочуть. Лукашъ зъ сестрою своею Святох'ною мовиль: мы о то от'казывати не повинни безъ брата нашего Андрея, который посполу з нами ровную часть у пушы той маеть, якожъ и в поз'ве теперешнемъ написанъ онъ посполу з нами. Панъ Шымко положылъ листь того брата их Андреевъ, в которомъ пишеть до них делу пушы тое Заболотское себраное з ними не от'мовляючы, нижли прыпоминаючы о проробки тамъ свои, ижъ опустити их не хочеть. А потомъ и Лукашъ о пророб'ки тамъ свои также ся прыпоминаль а прычины иншое жад'ное, для чого бы дель тотъ не мель межы ними быти, не даваль. А такъ панове их милос'ть, выслушавшы их в томъ з obu сторонъ, казали имъ, абы они пушу тую и ловы промеж'ку себе поделити, и рокъ делу тому положили их милос'ть от сего дня за чотыры недели, а тамъ же на тотъ рокъ мают они и о пророб'ки мовити перед дельчыми.

Iš Ponų tarybos teismo sprendimų knygos, nurašytos [.], esančios Lietuvos metrikoje — Центральный Государственный архив древних актов (Москва), Ф. 389, кн. 229 (II А/10), л. 32/а (сн. 33/а).

1555 m. vasario mėn. 22 d. Jurgio Zablockio dovanojamasis raštas broliams.

Я Юр'и Лукашевич въз'наваю сам на себе тым моим лис'том, кому будет потреба того дѣла вѣдати або чтучи его (слышати), штож которое имѣн'е Клевиц'кое записал мнѣ небощик пан Ондрѣи Нар'кович, дят'ко мой, свое ѡт'чизное трет'ю част того имѣн'я на вѣчность, а дѣве час'ти в сумѣ пѣнязей у сту копах грош'ей, ку тому теж што спад'ком приш'ло на дят'ка моего пана Ондрѣя Нар'ковича по(ло)вица имен'я того ж Клевиц'кого брата его пана Мац'ка Нар'ковича, на мене приш'ла записом дят'ка моего пана Ондрѣя Нар'кевича, ку тому теж другое половицы Мац'ков'щины того ж имѣн'я Клевиц'кого приш'ла на мене трет'я част ѡт братаничов моих, ѡт Станислава а ѡт Юр'я Яновичов а ѡт Яна Миколаевича, а так бра(та)нич мой жадали мене ѡ тое, абы я им поступил половицу того имен'я Клевиц'ского, што небощик пан Мац'ко Нар'кович на себе держал. А так я^а Юр'и вышей писаный на прозьбу и жадан'е тых вышей писаных братаничов моих тую всю Мац'ков'щиз'ну имъ поступил со в'симъ на в'се, то есть и з селибами двор'ными и з огороды, з люд'ми тяг'лыми, зъ зем'лями паш'ными и зъ землями пус'тов'скими, зъ гаи, зъ лесы, съ сеножат'ми, зъ болоты, зъ ройсты, зъ дубровами, як ся тое имѣн'е здав'на в границах и в межах своих само ся у собѣ маеть, ничего на себе не ѡс'тавуючи ани на потом'ки мой вѣчными часы. А што ся дотычет земля, лесов, гаев и санажателей педѣльных, тог'ды маем з братаничи своими то все напол поделити межи собою. А я Юр'и вышей писаный не маю ся у тое имѣн'е под братаничи моими в тую Мац'ков'щину, которая есть в одд'ѣле за межами ѡт небощика пана Онд'(др)ѣя Нар'ковича, дят'ка моего, с небощиком паном Мац'ком Нар'ковичом вѣчными часы. А естли бы я Юр'и вышей писаный мѣл под братаничи своими у тую Мац'ков'щину вступоватися которым кол'век ѡбычаемъ, тог'ды я маю заплатити вины гос'подарю королю его милости сто коп грош'ей, а пану воеводе вилен'скому пят'десят коп грош'ей, а братаничом моим вышей писаным трит'цат коп грош'ей, а заплатив'ши тые вины, пред'ся тот мой ѡпис при мощи маеть быти захован вѣчными часы. А при том были земляне гос'подарьские пан Павел Прокопович, хоружий судор'жьский, а пан Павел Олех'нович, а пан Станис'лав Кгаб'риялович Бур'ба. А для леп'шое твер'дости того моего листу на то дал есми тот мой листь братаничом своим под моею печат'ю и к тому есми просил тых вышей писаных панов ѡ печати, их милост то на мою прозьбу учинили и печати свои приложили к тому моему въз'наному лис'ту. Писан под леты бож'его нарож'еня 1555 мес'еца фев'раля 22 ден.

4 antspaudėliai.

Parašas: Georgius Lucae Zablocius, manu sua.

Lietuvos TSR Mokslų akademijos Centrinės bibliotekos Rankraščių skyrius, B, 202, dok. 38 (originalas).